

იმპორტის ტყვეობაში

სამწახაროდ, მოსალოდნელი საფრთხე რეალურად მაინც იქცა: საერთაშორისო სარეიტინგო სააგენტო Standard & Poor's-მა საქართველოს რეიტინგი „პოზიტიურიდან“ „სტაბილურამდე“ დასწია და რეიტინგის კლების ერთ-ერთ ყველაზე სერიოზულ მიზეზად რუსეთთან ურთიერთობების გაუარესების ტენდენციის მორიგი გააქტიურება დაასახელა.

რედაქტორი

ექსპერტი

თავისთავად, რეიტინგის მოპოვება სტიმულია ქვეყნისთვის, რათა არ შეაჩეროს ეკონომიკური რეფორმები, ხელი შეუწყოს მიმზიდველი და სტაბილური საინვესტიციო გარემოს ჩამოყალიბებას და გააგრძელოს მუშაობა რეიტინგის შემდგომი გაუმჯობესებისთვის. როცა რომელიმე კომპანიას უცხოეთში ინვესტიციების განხორციელება სურს, ის ძალიან ხშირად პირველ რიგში ქვეყნის რეიტინგს აკვირდება და მის მიხედვით იღებს გადაწყვეტილებას. საქართველოსთვის აქამდე მინიჭებულმა შეფასებებმა ჩვენი ქვეყანა, მიმზიდველობის თვალსაზრისით, უკრაინას, თურქეთს და სერბეთს გაუთანაბრა.

დღეს კი ეს შეფასება უკვე გაურესებულია. ის გაუარესდა სწორედ მაშინ, როდესაც კრიზისის ერთი ეტაპი თითქმის მეტ-ნაკლებად გადაილახა. მართალია, 2007 წლის ბოლოს ქვეყანაში მიმდინარე მოვლენებმა ქვეყნის გარეთ საქართველოზე არსებული შეხედულებები შეცვალა, მაგრამ, საბედნიეროდ, 2007 წელი ისე გაილია, რომ ქვეყნის სუვერენული რეიტინგის გადასინჯვა არც ერთ სარეიტინგო სააგენტოს არ მოუხდენია.

თუმცა, რისკების დროულად

მოუგვარებლობა ნათლად ასახავდა იმ საფრთხეს, რაც ქვეყნის სუვერენულ რეიტინგს ემუქრებოდა. დღეს ეს საფრთხე უკვე რეალურად იქცა და კიდევ ერთხელ დაადასტურა, რომ რეიტინგის დაკარგვა გაცილებით იოლი შეიძლება იყოს, ვიდრე მისი მოპოვება და შენარჩუნება.

ცნობისათვის: ქვეყნის რეიტინგის კლება ასევე მყისიერად აისახება ამ ქვეყნის კომპანიების საკრედიტო რეიტინგებზეც. მართალია, ასეთი საქართველოში სულ თითქმის ჩამოსათვლელია, მაგრამ ეს მდგომარეობას სულაც არ ამსუბუქებს. პირიქით, როდესაც ამ თითქმის ჩამოსათვლელ ქართულ კომპანიებს მსოფლიო კონკურენციის მორევში უწევთ ადგილის დასამკვიდრებლად ბრძოლა, ძლივს მიღწეული რეიტინგის დაკარგვა მათთვისაც უმძიმესი დარტყმაა.

საგულისხმოა, რომ შარშან წლის დამლევს, როდესაც Standard & Poor's-მა საქართველოს რეიტინგი უცვლელი დატოვა და ქვეყანას შეუნარჩუნა გრძელვადიანი საკრედიტო რეიტინგი B+ და მოკლევადიანი საკრედიტო რეიტინგი B „პოზიტიური“ პროგნოზით, აღნიშნა, რომ ეს შეფასება

პოლიტიკური სიტუაციის გაუმჯობესებით, რეფორმების რეალიზაციით და ეკონომიკური ზრდით იყო განპირობებული. სააგენტო იმედოვნებდა, რომ ქვეყანაში გაგრძელდებოდა ეკონომიკური ზრდა პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების ზრდისა და სხვა პოზიტიური ტენდენციების ფონზე.

თუმცა, Standard & Poor's-მა იქვე აღნიშნა, რომ საქართველოს რეიტინგის შემდგომ ზრდას ხელს უშლის შიდა ეკონომიკური მაჩვენებლებისა და პოლიტიკური რისკების დაუბალანსებლობა, ქვეყნის ტერიტორიაზე კონფლიქტური რეგიონების არსებობა და დაძაბული ურთიერთობა მეზობელ რუსეთთან. დღეს უკვე ცხადია, რომ ეს პრობლემები არა მხოლოდ ხელს უშლის სარეიტინგო პოზიციის შემდგომ გაუმჯობესებას, არამედ, მისი დაცემის წინაპირობაც კი ხდება.

აი, ასე. საქართველო რეიტინგის დაცემას მაშინ გადაურჩა (2007 წლის ბოლოს), როდესაც ეს ყველას გარდაუვალი ეგონა და ვეღარ გადაურჩა დღეს, როცა მაშინდელი რისკები ნაწილობრივ მაინც ნიველირებულია. 2007 წლის დამლევს, როდესაც პოლიტიკურმა და ეკონომიკურმა

რყევებმა პიკს მიაღწია, საერთაშორისო სარეიტინგო სააგენტოებმა საქართველოს საინვესტიციო პროფილი „არ გააფუჭეს“. არადა, იმავე Standard & Poor's-მა 2007 წლის ბოლოს საკრედიტო რეიტინგი ყაზახეთს დაუქვეითა – უცხოურ ვალუტაში ყაზახეთის საკრედიტო რეიტინგი, რომელიც მანამდე BBB იყო, შარშან წლის ბოლოს BBB- გახდა. ამის მიზეზი ის ფაქტი აღმოჩნდა, რომ ყაზახეთის ფინანსურმა სექტორმა მსოფლიოში გამძაფრებული იპოთეკური კრიზისის გამო ახალი რესურსები ვერ მოიზიდა, შეშინებულმა მოსახლეობამ კი ბანკებიდან დეპოზიტების გაზიდვა დაიწყო. სექტორის ლიკვიდურობის შესანარჩუნებლად პრეზიდენტ ნაზარბაევის ბრძანებით 4 მილიარდი დოლარი გამოიყო და სიტუაცია მეთ-ნაკლებად დასტაბილურდა, მაგრამ რეიტინგის კლებას ყაზახეთი მაინც ვერ ასცდა.

საქართველოში კი რეიტინგის კლების მიზეზი, წმინდა ეკონომიკური შინაარსის პრობლემატიკასთან ერთად, აშკარად გამოკვეთილი პოლიტიკური მიზეზები გახდა – რუსეთთან საომარი რიტორიკის გამწვავებამ და კონფლიქტურ რეგიონებში საომარი მზადყოფნის რეჟიმის გააქტიურებამ ქვეყნის პოზიტიური იერ-სახე უკვე შელახა. ეს არის ძალიან, ძალიან საგანგაშო

სიგნალი, რომელიც საქართველოს ხელისუფლებამ თუ ხელისუფლებაში მოსვლის მოსურნე ყველა ძალამ სრული სიგრძე-სიგანით უნდა გააცნობიეროს.

საფრთხე მით უფრო ანგარიშგასაწევია, რომ უახლოეს ხანებში საქართველოს რეიტინგი მეორე ცნობილმა საერთაშორისო სარეიტინგო სააგენტომაც უნდა გადასინჯოს და ან წინა შეფასება დაადასტუროს, ან მისი მოტივირებული შეცვლა უნდა მოახდინოს. ამ ნაწილშიც საქართველოს ამჟამინდელი მდგომარეობა ვერ არის მთლად სახარბიელო, ვინაიდან, ჯერ ერთი, საერთაშორისო სააგენტოები დიდი ყურადღებით აკვირდებიან კოლეგა-სააგენტოების შეფასებებში მომხდარ ცვლილებებს, მეორე მხრივ კი საქართველოს პოლიტიკური თუ ეკონომიკური ცხოვრების დუღილის ტემპერატურა საკმაოდ შორს არის გაცდენილი მისაღებ დონეს.

Fitch Ratings-მა, უკანასკნელი შეფასებით, საქართველოს გრძელვადიანი BB- რეიტინგი შეუნარჩუნა, სტაბილური პერსპექტივით. თუმცა, რეიტინგის გამოქვეყნების პარალელურად, სააგენტომ იმ რისკების იდენტიფიცირებაც მოახდინა, რომლებიც საქართველოს ეკონომიკისთვის როგორც მოკლე, ასევე გრძელვადიან პერსპექტივაში პრობლემების წყაროდ შეიძლება იქცეს.

საკრედიტო კომპანიის ექსპერტები ხაზგასმით აღნიშნავენ, რომ პოლიტიკური და ეკონომიკური სისუსტეების, მათ შორის საგარეო სავაჭრო დეფიციტის გამო, ქვეყნის სწრაფი ეკონომიკური განვითარებისთვის საფრთხეები არსებობს.

სამწუხაროა, მაგრამ ფაქტია, რომ ამ შეფასების გაკეთებიდან დღემდე არც ერთი ამ ფაქტორის ნეგატიური გავლენა საქართველოს ეკონომიკაზე არ შესუსტებულა. პოლიტიკური რისკები როგორც გარე, ასევე შიდა მოვლენების გამო, პირიქით, უფრო გაიზარდა: ქვეყანა, ერთის მხრივ, წინა თუ პოსტსაარჩევნო უნონობის მდგომარეობაშია გადაშვებული, რომელიც საქართველოსნაირ ქვეყანაში ყოველთვის სტაბილურობის რეალურ საფრთხედ აღიქმება; მეორეს მხრივ კი, უკიდურესად უმწვავედება ურთიერთობა რუსეთთან, რომელიც ქვეყნის სტაბილურობაზე ნეგატიური გავლენის უამრავ (პოლიტიკურ, ეკონომიკურ, სოციალურ თუ სამხედრო) ბერკეტს ფლობს.

რაც შეეხება ეკონომიკურ სისუსტეებს, სხვა გარემოებებთან ერთად, აქ არის ერთი საკითხი, რომელიც ძალიან ხშირად ან საერთოდ უყურადღებოდაა მიგდებული, ან საკმაოდ ცოტა ყურადღება ექცევა. არადა, მისი გავლენა ქვეყნის ეკონომიკურ თუ სოციალურ პროცესებზე არანაკლებ მნიშვნელოვანია, ვიდრე სხვა ისეთი პრობლემებისა, რომელთა შესახებაც საუბარი მიღებული ან „მოღურობა“.

რაოდენ სამწუხაროც უნდა იყოს, ფაქტია – ქვეყნის უარყოფითი სავაჭრო სალდო შეუქცევადად იზრდება და ეს არა ცალკეული პერიოდის განმავლობაში მომხდარი შემთხვევაა, არამედ სავსებით გამოკვეთილი კანონზომიერებაა, რომელიც ქართული ეკონომიკური სივრცის უცილობელ ატრიბუტად იქცა.

წინა წლების მსგავსად, 2007 წელი ამის კიდევ ერთი ნათელი დასტური გახდა და, თან, გაცილებით თვალსაჩინო გახდა იმპორტის გაძლიერებისა და ექსპორტის დასუსტების ტენდენციები. ამ დასკვნის გაკეთების საშუალებას ეკონომიკური პოლიტიკის კვლევის ცენტრის მონიტორინგი გვაძლევს, რომელიც ვერაზიის თანამშრომლობის ფონდის მხარდაჭერით პერმანენტულად ხორციელდება.

ცხადია, სასიამოვნო ფაქტია, რომ შარშან საგარეო-ეკონომიკური საქმიანობის მნიშვნელოვანი გააქტიურება დაფიქსირდა. კერძოდ, სავაჭრო ბრუნვა 2006 წელთან შედარებით, 39,9%-ით გაიზარდა. მაგრამ როგორი იყო ამ ზრდის ჭრილი? შიშველ ციფრებს თუ მოვიშველიებთ, საქონლის ექსპორტმა 32,5%-ით, იმპორტმა კი – 41,8%-ით მოიმატა. შესაბამისად, ექსპორტის წილი საქონელბრუნვის მოცულობაში 20,3%-დან 19,2%-მდე შემცირდა, იმპორტის ექსპორტით გადაფარვის კოეფიციენტი კი 25,5%-დან 23,8%-მდე იკლო.

უფრო მეტი თვალსაჩინოებისთვის აბსოლუტური მაჩვენებლები მოვიხმოთ: საქართველოს საგარეო სავაჭრო ბრუნვა 2007 წელს (არაორგანიზებული ვაჭრობის გარეშე) 6,457 მილიარდი დოლარი იყო. სტატისტიკის დეპარტამენტის ცნობით, საერთო საგარეო ვაჭრობის მოცულობიდან ექსპორტი 1,24 მილიარდ დოლარს, ხოლო იმპორტი — 5,22 მილიარდს შეადგენდა. ანუ 2007 წელს უარყოფითი სავაჭრო ბალანსად რეკორდული 3,98 მილიარდი დოლარი დადგინდა. საქართველოს უარყოფითი სავაჭრო ბალანსი 100 პარტნიორ ქვეყანასთან ჰქონდა, რომლებთანაც სავაჭრო დეფიციტი 4,12 მილიარდი დოლარი იყო, დადებითი სავაჭრო ბალანსი კი ქვეყანას მხოლოდ 23 სახელმწიფოსთან გამოეკვეთა 146 მილიონი დოლარის ოდენობით. ეს ციფ-

რები თავად მეტყველებს ყველაფერზე: შარშან ქვეყნის სავაჭრო პოლიტიკა იმპორტის მზარდი წნეხის პირობებში იმყოფებოდა.

2008 წლის პირველი კვარტლის მონაცემები ცხადყოფს, რომ ეს ტენდენცია წელულისაც შეუქცევადად გრძელდება და ისევე, როგორც წინა წლებში, ამჟამადც იმპორტის ზრდა და ექსპორტის პოზიციების შესუსტება თვალსაჩინოა. თავად განსაჯეთ: საგარეო სავაჭრო ბრუნვა მიმდინარე წლის იანვარ-მარტში (არაორგანიზებული ვაჭრობის გარეშე) 1,741 მილიარდ დოლარს შეადგენდა, რაც წინა წლის ანალოგიური პერიოდის მაჩვენებელზე 37,2%-ით მეტია. აქედან ექსპორტი 330,6 მილიონ დოლარს, იმპორტი — 1,41 მილიარდს აღწევს.

შესაბამისად, იანვარ-მარტში საქართველოს უარყოფითი სავაჭრო ბალანსი 1,08 მილიარდი დოლარი იყო. გაგრძელდა ექსპორტის ხვედრითი წილის კლების ტენდენცია (თუ 2007 წლის მაჩვენებელი 19,2% იყო, წლევანდელ პირველ კვარტალში უკვე 19%-მდე დაეცა), იმპორტის ექსპორტით გადაფარვის კოეფიციენტი კი შარშანდელი 23,8%-დან წლევანდელ პირველ 3 თვეში 23,5%-მდე იკლო.

წელულის, იანვარ-მარტში სა-

ქართველოს 105 სავაჭრო პარტნიორი ქვეყანა გამოეკვეთა. აქედან, საქართველოს უარყოფითი სავაჭრო ბალანსი აქვს 90 პარტნიორ სახელმწიფოსთან, რომლებთანაც სავაჭრო დეფიციტი 1,126 მილიარდი დოლარია. დადებითი სავაჭრო ბალანსი კი მხოლოდ 15 ქვეყანასთან დადგინდა.

მოკლედ, ტენდენცია ნათელია: საგარეო სავაჭრო ბრუნვაში იმპორტი მზარდი ტემპით ავიწროებს ექსპორტს. თან, საექსპორტოდ ძირითადად კვლავაც მხოლოდ ნედლეული ან პირველადი გადამუშავების პროდუქტი გაედინება (2007 წლის ლიდერები კვლავაც ფეროშენადნობები, შავი ლითონების ჯართი და სპილენძის მადნები და კონცენტრატები აღმოჩნდა), რაც ნიშნავს, რომ ამ სეგმენტებზე მოსახლეობის დასაქმება ძალიან დაბალია. რაც შეეხება იმპორტს, აქ სურათი საწინააღმდეგოა: ქვეყანაში უპირატესად, საბოლოო პროდუქტი შემოედინება, რომელიც გადამუშავებას აღარ საჭიროებს და, შესაბამისად, სამუშაო ადგილებს ეს სეგმენტიც ნაკლებად გენერირებს.

ექსპორტის ასეთი მძიმე მდგომარეობის ფონზე, იმპორტის აქტივობა სულ უფრო ძლიერდება. იმპორტის მოძალებისა და ადგი-

ლობრივი წარმოების შევიწროების გამო, საექსპორტო რესურსებიც უფრო მეტად მცირდება.

საგულისხმოა კიდევ ერთი პარამეტრი: 2006 წელს პარტნიორი 100 ქვეყნიდან საქართველოს დადებითი ბალანსი მხოლოდ 17-თან ჰქონდა, დანარჩენ 83-თან — უარყოფითი, შარშან 123 ქვეყნიდან პროპორცია 23-100-ზე იყო, წლევანდელ პირველ კვარტალში კი, როგორც უკვე მოგახსენეთ, 105 ქვეყნიდან უარყოფითი სავაჭრო სალდო ქვეყანას ჰქონდა, ვიდრე დადებითი (90:15).

ეს ტენდენციები მიუთითებს, რომ ჯერჯერობით რეალობისგან შორსაა ის პროგნოზი, რომელიც საერთაშორისო სავალუტო ფონდმა გააკეთა: ფონდის მიერ გამოქვეყნებულ მსოფლიო ეკონომიკურ მიმოხილვაში, ერთის მხრივ, ხაზგასმულია, რომ დსთ-ს ქვეყნების უმეტესობაში 2007 წელს იმპორტის მნიშვნელოვანი ზრდა დაფიქსირდა. საქართველოსთან მიმართებაში კი პროგნოზირებულია, რომ მიმდინარე ანგარიშის დეფიციტი 2007 წელს დაფიქსირებული -19,7%-იდან 2008 წელს -16,6%-მდე, ხოლო 2009 წელს -13,2%-მდე შემცირდება. შესაბამისად, სავალუტო ფონდი საქართველოდან ექსპორტის მოცულობის ზრდას ვარაუდობს, რაც, მიმდინარე წლის პირველი კვარტლის შედეგებით თუ ვიმსჯელებთ, ჯერ არ დასტურდება.

უფრო პირიქით: იმპორტის მუდმივი მატება ნათელყოფს, რომ საქართველოს ტერიტორიაზე წარმოებული პროდუქცია არათუ საექსპორტო რესურსს ვერ ავსებს, არამედ ვერ უზრუნველყოფს ვერც ადგილობრივ ბაზარს, რაც, თავის მხრივ, კიდევ ერთი უმწვავესი პრობლემის — უმუშევრობის საფუძველია. ამიტომ, ექსპორტის კლებადი და იმპორტის მზარდი მაჩვენებლისადმი ყურადღების კონცენტრირება და ექსპორტ-იმპორტის

დინამიკაზე ეკონომიკური აქცენტების გაკეთება მნიშვნელოვანია ქვეყნის უმთავრესი სოციალურ-ეკონომიკური გამოწვევის — სიღარიბის დასაძლევადაც.

სავაჭრო სალდოს გაუარესება თავისი შინაარსით კომპლექსური პროცესია და მისი გამომწვევი ფაქტორთა მთელი წყებაა, რომელთაგან თითოეულს საკუთარი ადგილი და ხვედრითი წილი გააჩნია, თუმცა, მაინც შეიძლება გამოიყოს რამდენიმე გარემოება, რომელთა გავლენაც მიმდინარე პროცესზე ყველაზე თვალსაჩინოა.

იმპორტის გაზრდას, ერთის მხრივ, სავაჭრო ტარიფების განულების ტენდენცია უწყობს ხელს, რაც თავისთავად მისასაღებელი ტენდენციაა, რადგან ვაჭრობის გაიოლებას და გაიაფებას მოასწავებს. თუმცა, იმავდროულად გასაცნობიერებელია ის რისკი, რომ ამგვარი პოლიტიკა ადგილობრივი წარმოების შესაძლებლობებს ამცირებს და იმპორტული პროდუქციით ბაზრის სრული გაჯერების ალბათობას უფრო მეტს ხდის.

იმავდროულად, საექსპორტო შესაძლებლობებს საგრძნობლად ვნებს ეროვნული ვალუტის კურსის შეუქცევადი და მკვეთრი გამყარების ასევე გამოკვეთილი ტენდენცია, რაც ექსპორტს ამცირებს და მის არსებულ თუ პოტენციურ რესურსს ამცირებს, იმპორტს კი, პირიქით, აიაფებს და მისი მოცულობა იზრდება.

სხვა მეტ-ნაკლებად მნიშვნელოვან ფაქტორებთან ერთად (ქართული ეკონომიკის მონოპოლიზების მაღალი ხარისხი და კონკურენციის შეზღუდვა, ქართული საექსპორტო პოტენციალის სიმწირე, ქართული კომპანიების ნაკლები ფინანსური მდგრადობა და უცხოურ ანალოგებთან შედარებით გაცილებით სუსტი პოზიციები, არსებულ ბაზრებზე ადგილის შენარჩუნებისა და გასაღების ახალ ბაზრებზე შეღწევის სირთულეები და ხარჯიანობა და ა.შ.), ეს პრობლემები შედეგად იწვევს იმას,

რომ ხდება არა ექსპორტის მატება და იმპორტის ჩანაცვლება, არამედ იმპორტის გაძლიერება, რაც დადასტურებულია ოფიციალური სტატისტიკით.

იმპორტის პოზიციების ასეთი გაძლიერება სირთულეს უქმნის არა მხოლოდ ადგილობრივი კომპანიების ფინანსურ თუ ინსტიტუციურ მდგრადობას და შემდგომ განვითარებას, არამედ შეუძლებელს ხდის არსებული სამუშაო ადგილების შენარჩუნებას და, მით უფრო, ახალი ადგილების გენერირებას. ეს თანაბრად ეხება როგორც ქვეყნის შიდა მოთხოვნილებებზე, ასევე საექსპორტო მიმართულებებზე ორიენტირებულ სექტორებს და კომპანიებს.

როგორც ადგილობრივ ბაზარზე ფოკუსირებული მომსახურება და საქონელი, ასევე საექსპორტო პოტენციალი ყველაზე მეტად იქმნება იმ სფეროებში, სადაც მოსახლეობის დასაქმება დიდია.

მაგალითად, სოფლის მეურნეობაში, რომელმაც 2007 წელს საქართველოს მთლიანი შიდა პროდუქტის, დაახლოებით, 12,3%-ის გენერირება მოახდინა. ამ სექტორის საექსპორტო და ადგილობრივი პოზიციების შენარჩუნება განსაკუთრებით მტკივნეული იმ ფაქტორის გამო იქნება, რომ მასში ქვეყნის შრომისუნარიანი მოსახლეობის 55,6%-ია დასაქმებული.

ამდენად, ქვეყნის ექსპორტ-იმპორტის ბალანსის კონფიგურაციის განუხრელი ცვლილება იმპორტის სასარგებლოდ საქართველოს ეკონომიკის გრძელვადიანი პრობლემია, რომელსაც ნეგატიური შედეგები მოსდევს. სხვას რომ ყველაფერს თავი დავანებოთ, ეროვნული ეკონომიკა გაცილებით მყიფე და დაუცველი ხდება რისკების მიმართ, ვინაიდან მის შიგნით არანაირი შემაკავებელი სიმძლავრეები არ იქმნება. ეს კი ქვეყნის ზოგადი სიძლიერის და განვითარების გამომხშორვის ერთ-ერთი ყველაზე სწრაფი წინაპირობაა.